

Մխիթար Գոշ

Գիրք Դատաստանի

17

ԳԼՈՒԽ ՃՀԴ ՎԱՍՆ Ի ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Իսկ որ ի պատերազմունս մահք գործին, հարքն մեր ամենեւին չհամարեցան ինչ զայն ի մեղս, ըստ որում եւ մեզ հաճոյ թուեցաւ սմին խորհրդոյս հետեւել: Բայց վասն զձեռս սրբելոյ բարիոք է այնպիսեացն երեք ամ արտաքոյ հաղորդութեան լինել: Այս եւ ոչ ընդ օրինօքն եմուտ: Եւ աստ լոկ ի հաղորդութենէ ասէ արտաքոյ: Յայսմանէ ուսցին դատաւորք, եւ մի՛ վրէժ ինչ լիցի:

ԳԼՈՒԽ ՃՀԵ ՎԱՍՆ ՈՐԴՈՅ ԲԱԺԱՆՄԱՆ

Որդիք որ ոչ հնազանդին ծնողաց իւրեանց, որ ինչ եւ հասանէ յընչից իւրեանց, տացեն նոցա սիրով եւ նստուցանեն զնոսա ուրոյն. գուցէ չարիք ինչ հանդիպեսցին: Եւ որ կանայս առնեն՝ նոյնպէս արասցեն, զի այն է հաճոյ Աստուծոյ, քանզի Պօղոս այսպէս հրամայեաց: Թերեւս այն է, որ ասէ՝ հարք, սիրեցէք զորդիս ձեր, եւ այլն: Եւ զայս ընտրելով ներմամբ կամի:

ԳԼՈՒԽ ՃՀԶ ՎԱՍՆ ՆԵՐՔԻՆԵԱՅ ԵՒ ՄԱՐՄՆԱՋԵՂԾԱՅ

Եթէ ոք ներքինի իցէ եւ կամ մարմնազերծ եւ կեղծաւորութեամբ կին առցէ, եւ կնոջն հասեալ ի վերայ գործոյն՝ իշխան է քակտել եւ թէ կալ. եւ թէ քակեսցի, ում եւ կամի՝ լինիցի: Եւ զկէս ընչիցն առցեն յառնէն եւ տացեն տուգանս, վասն անարգանաց պսակին, յեկեղեցին, եւ երեք ամ ապաշխարեսցէ այրն պիղծ:

ԳԼՈՒԽ ՃՀԷ ՎԱՍՆ ՈՐ ՈՒՏԷ Ի ՏԵՂՈՅ

Եթէ ոք ուտէ ի տեղոյ, տացէ ընդ միոյն չորս, ապա թէ ոչ՝ ըստ կանոնին ապաշխարիցէ, կամ յաղքատս տալ, թէ այն պատահի: Եւ այդ լիցի դատաստան այդոցիկ:

ԳԼՈՒԽ ՃՀԸ ՎԱՍՆ ՀՐԴԵՀԻՑ

Եթէ ոք հրդեհիցէ զարդար վաստակս, տուժեսցի ընդ միոյն երեք, թէ ոչ՝ ապաշխարեսցէ տասն ամ: Ցուցաւ այս եւ ըստ Օրինացն:

ԳԼՈՒԽ ՃՀԹ ՎԱՍՆ ՀԱՓՇՏԱԿՈՂ ԱՐՈՒԵՍՏԱՒՈՐԱՑ

Արուեստաւորք, որ յափշտակեն զինչսն այլոց, տացեն ընդ միոյն չորս, ապա թէ ոչ՝ ապաշխարեսցեն ըստ վարդապետին հրամանի: Զյայտնեալն եւ ի դատաստան անկեալն հատուցանել ասէ, եւ որք կարողն են, եւ որք չունին կար եւ զծածուկն՝ ապաշխարել:

ԳԼՈՒԽ ՃՁ ՎԱՍՆ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ ՅՈՒՍՏԵՐՍ ԵՒ Ի ԴՍՏԵՐՍ

Եթէ ոք վախճանի եւ ունիցի ուստերս եւ դստերս, զինչսն ծնողացն ընդ երկու քոյրսն մին եղբօր բաժին դիցեն հաւասարապէս: Ըստ Օրինացն յառաջագոյն գրեցաք զայս դատաստան եւ եդաք. դուստր ի տան առցէ զեղբօր բաժին, եւ ելեալք՝ երկուսն զմին եղբօր: Եւ այս յայատնի յՕրինաց ոչ ասացաւ, եւ աստ կանոնական հրամանս զայս ոչ ընտրեն, եւ ոչ հեթանոսք զանազանեն զսոսա: Այլ ես յիրացն հաւատարիմ զայն իսկ գիտեմ, զի ելանէ դուստր ի տանէ հօր բաժնիւ եւ որ ի տան է՝ անբաժին եւս է: Արդ, զսոսա հաւասարաբաժին զկնի մահուան հօրն առնել ոչ է արդարադատութիւն, զի այդպէս գտանին կարգեալ դստերքն ընդ եղբարսն առեալ բաժին, եւ որք ի տանն՝ երկուսն մի: Ապա թէ ոք ասիցէ՝ որդոցն ծախք լինել ածել կանայս, գիտելի է, զի որքան ծախք իցէ, այնքան աշխատութիւն, իբր զի արու է, եւ բաժին ընդ կնոջ նորա ածաւ: Ըստ այսմ հաւատարիմ երեւի, զի կարգելքն՝ երկուսն մին լիցին, եւ որք ի տան՝ ընդ որդիս համարեսն ցին: Եւ այդպէս ամենեցուն հաւասարութիւն եղիցի, եւ տկար ազգն

խնամեսցի, եւ մի՛ նուազ լիցի, զի բազում ծնողք զդստերս առաւել պատուեն. եւ այս նախախնամութեամբ, զի որդոց դիւրին է ապրել, քան դստերաց: Եւ զայս յայտ արարաք, զի եւ նոյն իրքդ այդպէս պատահի, այլ կամք ընտրեսցեն դատաւորաց՝ զամենայն զդստերսն զերկուսն մին ունել եւ կամ ըստ դատմանն, որպէս գրեցաւ: Նաեւ զայս իրաւունս համարիմ, զի բազում անգամ պատահի զդուստր երկիցս կարգել. այնոցիկ բաւական լիցի այն մասն ի բաժնի, եթէ ըստ ընչից ծնողացն առ նա ծախքն լեալ իցէ, ապա թէ ոչ՝ տեսցի հաւասարութիւն, սակայն մասն լիցի բաւական առելոցն: Եւ յերկրորդ ամուսնութենէ ուստերքն եւ դստերքն նուազ լիցին ի մասն բաժնի, որպէս գրեալ է: Այլ զտուն հօր կրսեր որդոյն սովոր են տալ, բայց տեսցի անկաւորին լինել, որ զտեղի հօրն բաւական է ունել: Իսկ անդրանկանն պատիւ լիցի, որպէս ծանուցեալ է. ըստ այդմ, եթէ հաւասար բաժանեսցին ժառանգութիւնն ուստերաց, առաւել լիցի յաղագս պատուոյն:

ԳԼՈՒԽ ՃՁԱ ՎԱՍՆ ԹԷ ՔԱ՞ՆԻ ՏԱՐՈՑ ԼԻՆԻ ՏՂԱՅՆ, ՈՐ ԲԱԺԻՆ ԱՌՆՈՒ

Աստուածային օրինադրութիւնն եւ կանոնական հրամանն զնկարեալ սաղմն ի դատաստան դնէ արեան եւ այն, զի առաջի կայր ծնունդ յանվնաս լինելն: Բայց ժառանգ լինելն, թէպէտ աշակերտեալք Մահմետի սնոտի իմաստասիրելով զտեսանել աստեղաց ասեն մանկանն, այլ մեզ հաւատարիմ Տեառն լիցի ասելն՝ ոչ յիշէ զնեղութիւնն վասն խնդութեանն, զի ծնաւ մարդ յաշխարհ, եւ դարձեալ՝ ծնեալն ի մարմնոյ մարմին է: Եւ մարմնոյ ծնեալն մարմնոյ ժառանգ եղիցի, որպէս յԱստուծոյ ծնեալն՝ Աստուծոյ: Ապա թէ յղի է կինն, եւ պատահի մեռանել առն, ակն կալցեն դատաւորք ծննդեանն եւ այնպէս զժառանգութիւնն հաստատեսցեն ի ծնանելն: Եւ թէ ի նմին աւուր, յորում ծնաւ, մեռանիցի՝ մանուկն, որ ժառանգ է, ի մանկանէն ժառանգիցեն այլք եւ ոչ ի հօրէն: Եւ եթէ մայր մանկանն մեռանիցի, թէ ի ծնունդն, թէ զկնի ծննդեանն եւ թէ ի նմին աւուր մեռանիցի, մանուկն ժառանգ է մօրն, եւ ի մանկանէն հայրն ժառանգէ: Ըստ ասացելոյդ ուստերք եւ դստերք ժառանգ լիցին, ապա թէ չիցեն՝ ում եւ կամի ժառանգեցուսցէ՝ ազգատոհմի եթէ ծառայի, զի ինքնիշխան է զայդոսիկ ժառանգուցանել: Այլ զկնի մահուն, թէ ինքն ոչ հաստատեաց, մերձաւորքն ի տոհմէ եւ ոչ հեռաւորքն ժառանգեն, որպէս եւ դատեալ եղեւ այդ ըստ Օրինաց:

ԳԼՈՒԽ ՃՁԲ ՎԱՍՆ ՀԱՇԱՄԵԼՈՅ ՋԱՒԱԿԱՑ

Եթէ պատահի հաշմ լինել զաւակ, որպէս թէ չունել բնաւ միտս եւ իմացուածս, սա ոչ է ժառանգ, զի ոչինչ իմանայ, որով ի գործ արկցէ զհայրենիսն, զի ի ծնէ այնպէս պատահեաց: Ապա թէ յետոյ ախտն եղեալ իցէ եւ կարծիցի բժշկիլ, յայլ ժառանգս աւանդեսցեն. թէ առողջասցի՝ ժառանգէ, ապա թէ ոչ՝ որք ժառանգենն խնամս տարցին մինչ ի մահ: Իսկ եթէ այլազգ իցէ՝ կաղ, կամ կոյր, կամ այսահար, որ չիցէ անզգայեալ, կամ բորոտ, որ չիցէ բնաւին ապականեալ, կամ անդամալոյծ իմաստուն եւ այլք այսպիսիք, որ բաւական գոն այլօք սպասաւորօք զհայրենիսն ժառանգել, մի՛ զրկեսցին ի ժառանգ լինելոյ, իսկ անբաւականքն՝ այլօք ժառանգորդօք խնամիցին մինչ ի մահ, որպէս ահա ցուցաւ: Եւ զայդ այդոցիկ իրաւամբք գիտեմք դատաստան: Զի եւ ըստ Օրինացն անարատք ի կենդանեացն ի սեղանն ելանէին Աստուծոյ նուէր, իսկ արատաւորքն հասարակաց էին զենլի: Այսպէս, անարատք հոգով եւ մարմնով Աստուծոյ լիցին ընծայ ի մարդկանէ եւ ժառանգք, իսկ արատաւորքն մարդկան անխոտելի են ժառանգք:

ԳԼՈՒԽ ՃՁԳ ՎԱՍՆ ԿՏԱԿԱՑ, ՈՐ Է ՏԻԱԹԻԿ

Եւ կտակ լիցի՝ որպէս ուսուցանեն կանոնք. զկնի երից աւուրց հիւանդութեան կոչէ հիւանդն զքահանայն եւ զժառանգաւորս եկեղեցոյն եւ երեք վկայիւք արասցէ զկտակն եւ զամենայն ինչ զգիոգոյ, եւ զթաղմանն, եւ զտան խօսեսցի ըստ կամաց իւրոց: Եւ եթէ ի նմին աւուր պատահի մեռանել, հաստատուն լիցի կտակն, թէ չիցէ թափեալ ի մտաց. ոչ որպէս Մահմետի անգոյ իմաստունքն ասեն՝ յետ քառասուն աւուր ապրելոյ հիւանդին հաստատի կտակն: Բայց հաստատուն կտակ յառողջութեանն է, թէպէտ եւ ասացեալն անխոտելի է, զի կամաւոր՝ այն, իսկ այս խառն տեսանի: Եւ եթէ պատահի յառնել հիւանդին եւ փոխել զկտակն, իշխան լիցի, զի կտակ յետ մահու հաստատուն է ըստ առաքելոյն: Այլ Աստուծոյ եղեալ կտակն հաստատուն լիցի, կատարեսցէ զոր խօսեցաւ բերան նորա ի նեղութեանն, եւ թէ ուխտս դիք եւ կատարեցէք: Ինչ ի դէպ իցէ ընդ յառնելն կատարման կտակին՝ տեսցէ, եւ զոր ինչ զկնի մահու գրեալ է, զկնի կատարեսցին: Եւ թէ փոխէ՝ յայլ առաւելն իշխան լիցի եւ ոչ ի նուազեցուցանելն: Եւ արդ, այսմ այդ է դատաստան:

ԳԼՈՒԽ ՃՁԴ ՎԱՍՆ ԹԷ Ո՞ՐՊԷՍ ԱՐԺԱՆ Է ՋՄԵՌԵԼՈՅ ԽՕՍՔՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼ

Եթէ ի միասին բազում ժամանակք կեցեալ իցեն այր եւ կին եւ որդիս ծնեալ, որոց ի միասին զանազանութիւն չիցէ ստացուածոց, ի միաբանուն թենէ ընչից մեռելոցն լիցի, ապա թէ յայտնապէս կնոջն երեւի ստացուածն՝ ժառանգաւորացն լիցի: Եւ թէ ձեռնհաս իցէ՝ այրն զմեռելոյթսն արասցէ, եւ թէ ոչ իցէ՝ յիւրոցն, եւ առն ի ժառանգութիւն մի՛ լիցի: Եւ թէ ամուլ կին պատահի, եւ բազմաժանակեայ ի միասին իցեն, առն լիցի մեռելոյթսն, եւ մի՛ լիցի ի մասն ժառանգութեան առն, այլ որք կնոջն են՝ ժառանգեսցեն: Իսկ սակաւաժամանակեայ եղեալ կին եւ առանց ամուսնութեան մեռեալ՝ իւրքն ժառանգեն եւ ոչ այրն: Ապա թէ որդի կամ դուստր ծնեալ, թէ կենդանի իցեն եւ թէ մեռեալ, առնն լիցի մեռելոցն եւ մասն ժառանգութեան: Եւ այդոքիկ յառաջին եւ յերկրորդ ամուսնութիւնն միեւնոյն լիցի օրինակ: Իսկ մեռեալ այր՝ յիւրոցն լիցի յամենայն ասացեալսդ մեռելոցն: Եւ ծնեալ ուստերս եւ դստերս՝ ի կնոջէն ժառանգէ, եւ ի նորայոցն՝ կինն, իսկ յամլոյն ոչ ժառնգէ այրն, բայց սակաւ նշան մասին. այլ կին ամուլ ժառանգէ յառնէն յաղագս տնտեսութեանն: Եւ փութով մեռեալ այր, եւ կոյս մնացեալ կինն յառնեէն չժառանգէ. եւ ծնեալ ծնունդ, թէ կենդանի իցեն, թէ մեռեալ, ժառանգէ յառնէն, թէ եւ սակաւժամանակեայ իցեն ի միասին: Եւ հանդերձք մաշեալք ի բաժանումն ոչ յիշին երկաքանչիւր կողմանցըն, բայց որ ի միջի կացցէ. նոյնպէս եւ՝ պարգեւքն ի միմեանց, թէ մաշեալք իցեն, այլ ոսկի եւ որ ինչ կայուն իցէ, այնոքիկ ըստ իրաւանց դատեալք վճարեսցին: Եւ ծախք հարսանեաց ոչ յիշին, զի ի կամաց այդոքիկ լինին: Բայց որ ինչ արժան է, իրաւամբք տեսցեն դատաւորք ըստ պատահման եւ ըստ սովորութեան գաւառին, զի դատաստանս, զոր եդաք, իրաւացի կարծիք է: Ապա թէ արտաքոյ ըստ ճշմարիտ իրաւանցն կարծիքն է, յիրաւունս դարձուցանել ուղղութիւն է, միայն զի ներեսցէ մեզ սիրով եւ թողութիւն ի պակասութեանն արասցէ, կորովի տեսութեամբ զթերին լցցէ:

ԳԼՈՒԽ ՃՁԵ ՎԱՍՆ ՎԱՃԱՌԱՑ ՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ

Եթէ ոք զիւր ինչ զարատաւորն տայ ընկերին ի պատճառս վաճառի եւ նենգութեամբ զրկէ եւ խաբէ սուտ երդմամբ եւ ինքն գովի յանձին իւրում վասն զրկելոյ զընկերն, նզովեալ եղիցի: Եւ զի մի՛ ի նզովս անկցին այնպիսի

վաճառողքն, զայսոցիկ դիցուք զդատաստան: Զարատաւորն տալ ըստ այսմ է. թէ հարկանող իցէ, եւ կամ ի բարս կամ ի մարմինս արատ ինչ գուցէ, կամ յանշնչից իցէ վաճառն, եւ այնպիսոյն բիծն իցէ, թէ վնաս ինչ գործեալ իցէ, դատաստանաւ է վճարել վաճառողին, զի Օրէնքն ի միջոյ բառնալ եւ ոչ վաճառել հրամայէ: Ապա թէ այլազգ ինչ իցէ եւ յայտ գայցէ՝ կամ ի պարծիլ կամ վկայք իցեն, զի գիտակ էր եւ վաճառեաց, անդրէն դարձցի, եւ թէ հաճոյ իցէ գնող ին՝ որքան արժան է ուղղեսցին: Եւ թէ չիցէ գիտակ եւ վաճառէ, եւ ապա շաւ գնողն իցէ, հանել զապաշաւն արժան է: Եւ ի վաճառելն զբիծն զամենայն ասասցէ, որպէս Եպիփան ի վաճառելն զէշն խեռաբարոյ, եւ գիտելով գնողին զանվնաս պատճառն՝ ըստ հաճոյից իւրոց որքան արժան է գնեսցէ. եւ այդպէս ի կանոնական նզովիցն ազատի, ապա թէ ոչ՝ ընդ գողսն եւ յափշտակողսն ապաշխարութիւն լիցի:

ԳԼՈՒԽ ՃՁԶ ՎԱՄՆ ՍՈՒՏ ՎԿԱՅԻՑ

Եթէ ոք երթայ սուտ վկայ եւ ընկենու զոք յորոգայթ մահու կամ գանի, հինգ ամ ընդ ունկնդիրսն կացցէ եւ մի ամ ընդ ձեռամբ՝ տրօք տնանկաց, ապա արժանի լիցի օրինաց: Դատաստան այս եդաւ ըստ Օրինաց, այլ կանոնականս այժմ երկրորդի: Յորոգայթ մահու եւ գանի ասէ, այլ որ ոչ մեռանի կամ տուգանօք ազատի, եւ այսոցիկ դատաստան լիցի՝ որքան վնասեացն հատուսցէ, ըստ այնմ, թէ որպէս խորհեցաւ առնել՝ եղիցի նմա. եւ կամ թէ չիցէ բաւական՝ ըստ հրամանի կանոնացդ ապաշխարեսցէ:

ԳԼՈՒԽ ՃՁԷ ՎԱՄՆ ԿՈՒՍԱՆԻ ԵՒ ԵՐԿԱԿԻ

Իսկ որ մինն կուսան է, եւ միսն՝ երկակ, եւ մինն վախճանի, ամուսնանալ անհնար է. եւ թէ յանդգնի ոք՝ ապաշխարութիւն երեքկնոյն լիցի, եւ քահանայն լուծցի: Երկբայի այս կանոնք սրբոյն լինել Բարսղի, եւ թէ նորա՝ անհնարին է լինել այս կանոնաց: Այլ յուսանէ ներմամբ այսպէս ծանեաք, զի կրկին ապաշխարութիւն երկուցն այնպիսեացն լիցի: Եւ քահանային պարտ է ուսուցանել զայս սահման կանոնի, զի մի՛ դատապարտեսցի յաղագս աչառելոյն: Զայդ այդոցիկ գիտասցուք լինել դատաստան:

ԳԼՈՒԽ ՃՁԸ ՎԱՍՆ ԽՕՍԵԱԼ ԿԱՆԱՆՑ

Իսկ եթէ խօսեսցի կին, եւ հաստատեալ իցէ քահանային երկու կամ երեք վկայիւք, մի՛ իշխեսցէ թողուլ զնա եւ այլ կին առնուլ, բայց եթէ վասն պոռնկութեան կամ վասն մարմնազեղծութեան: Զի խօսեալն քահանայիւ եւ վկայիւք կին երաշխաւորեալ է, եւ վասն պոռնկութեանն իշխան լիցի, զի ոչ ի տան նորա է յանցումն, առնուլ կամ ոչ: Եւ մարմնազերծ է մարմնով ապականեալ, վէրս ունի անբժշկելի, եւ յայսմ իշխան է, կարծեօք բժշկութեան, առնուլ կամ ոչ: Իսկ այլօք պատճառանօք չէ արժան թողուլ զխօսեալն:

ԳԼՈՒԽ ՃՁԹ ՎԱՍՆ ԱԽՏԱԺԷՏԱՑ ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ

Կին կամ այր ցաւագին, կամ ախտաժէտ, կամ արուագէտ, մի իշխեսցեն ամուսնանալ եւ անարգել զպսակն օրհնութեան. եւ թէ որք յանդգնի՝ զկէս ընչիցն յեկեղեցի տացեն եւ երեք ամ ապաշխարեսցեն: Եւ զայս յաղագս ծնկելոցն յախտս ասէ, զի նախ առողջասցին, կամ հոգեւորաց՝ յաղագս այնորիկ պարապեսցին, արուագիտաց եւ անասնագիտաց՝ զի մի՛ ի պատճառս այնորիկ զապաշխարութիւնսն մոռասցին եւ զի միջոցօք ժամանակօք մաքրեսցին:

ԳԼՈՒԽ ՃՂ ՎԱՍՆ ԳՈԴԵԱՑ ԵՒ ՊԻՍԱԿԱՑ, ԽԼԻՑ ԵՒ ՀԱՄՐԻՑ, ԵՒ ԿԱՂԱՑ ԱՌՆՈՒԼ ԿԻՆ ԹԷ ՈՉ

Եւ զայսոցիկ եդից այժմ զդատաստան՝ ամուսնանալ կամ ոչ: Ի կանոնաց յաղագս շնութեան ուսաք, ուրկաց՝ եթէ ծնունդ նոցա նմանապէս ուրուկ լիցի, յաղագս այսոցիկ արգելցին, զի մի՛ ախտն տարածեսցի ի ծնունդն: Արգելցին եւ բորոտք, զի թէպէտ եւ ի բժշկաց ասի փոխիլ ախտից, յորոց հոտ է, եւ ի բորոտ ոչ լինի, զի յուրկոտս յաղագս վիրացն լինի, եւ անդ վէր ոչ է, սակայն կանոնք փոխելի զախտն ցուցին: Եւ զի մի՛ ի ծնունդս ախտն լիցի, արգելցին. ցի եւ Օրէնքն ոչ միայն յամուսնանալոյ, այլ եւ ի բանակէ եւս մերժէ: Եւ թէ ոք զՕրինացն նշանակ ասէ, սակայն ըստ մարմնոյ խտրութիւն էր, որպէս եւ այժմ յաղագս ասացելոյ պատճառիդ: Իսկ կաղ, թէ չիցէ բնաւին լուծեալ, զի խափանումն իցէ կամ ուսման կամ այլոց մասնաւորաց, ամուսնասցի. եւ այդ՝ առնն է, նմանապէս եւ կնոջն լիցի: Իսկ կուրաց յերկոսին աչսն. կին՝ մի՛ ամուսնասցի, զի ոչ կարէ

սնուցանել զմանկունսն եւ ոչ այլ ինչ սպասաւորութիւն, իսկ այր՝ թէ ժուժկալ է, բարւոք է, ապա թէ բաւական է զկին եւ զտուն հոգալ, թէ ընչիւք նախնեացն եւ թէ այլ իրօք, ներելի է յաղագս այլոց պատճառի եւ վտանգի: Իսկ կին խուլ, թէ ուշիմ իցէ, եւ ոք հաւանեսցի առնուլ, եղիցի. նոյնպէս եւ՝ այր: Իսկ համրն, թէ այր է, թէ կին, ընդ անասունս համարեալ է. մի՛ ամուսնասցի: Զայդոսիկ զդատումն ես ճշմարիտ կարծեմ: Եւ թէ այլ ոք, ուղիղ ունելով զտեսութիւն, պարսաւանս այսմ դիցէ, անխռով եմ խորհրդով, զի եւ ոչ միոյ դատաստանի վճիռ հատանի լինել եւ կամ կանոնական հրամանաց, որ յայսոսիկ ածի դատաստան, զնոյն դատաստանի ունելով զօրութիւն, այլ ընդ մերոյն ընտրութեան եւ զկանոնացն երկրորդեցի: Զի թէ ընդդէմ մերն կարծիցի՝ զսրբոցն պատուեալ զբան ի նոյն, ի նոցունց թողութիւն ինձ խնդրեսջիք, զի ոչ այնքան յանդուգն եմ, թէ զոր ոչ ըստ ներման եւ կամ յայլմէ առեալ զօրութիւն համարձակէի դնել: Եւ թէ ոք համարեսցի յանդուգն՝ համարեսցի, միայն զօգտակարն ընտրիցէ եւ դատիցէ, եւ ես իսկ գամ գիետ՝ ոչ պարսաւելով, այլ շնորհ ունելով եւ գովելով:

ԳԼՈՒԽ ՃՂԱ ՎԱՍՆ ԱՅԼԱԶԳ ԽՕՍԵԱԼ ԿԱՆԱՆՑ

Եթէ ումեք խօսեալ է կին, նախ քան զմտանել աղջկանն յեկեղեցին չար գործքն յայտնեցան, իշխան է այրն թէ առնուլ թէ ոչ: Ապա թէ յեկեղեցի մտեալ իցէ, մի՛ իշխեսցէ արձակել, եւ թէ արձակեսցէ, այրի կոչեսցի եւ երեք ամ ապաշխարեսցէ: Եւ յայլում գլխի հրամայէ զխօսեալն թողուլ վասն պոռնկութեան, եւ աստ յաղագս յեկեղեցի մտանելոյն՝ ոչ: Սակայն եւ թէ որդիս ծնեալ է, իշխան է թողուլ վասն պոռնկութեան, այլ աստ յաղագս պատուելոյ զեկեղեցին ասէ: Ապա՝ ոչ է պսակ արտաքոյ եկեղեցոյ եդեալն: Եւ զի ոչ է ի տան առն, եւ առաջի կայ զգաստանալն, ապա թէ ի նոյն իցէ վարքն, իշխան է այնուհետեւ թողուլ:

ԳԼՈՒԽ ՃՂԲ ՎԱՍՆ ՏՂԱՅՈՑ ՊՍԱԿ ՈՉ ԴՆԵԼ

Տղայոց պսակ մի՛ իշխեսցէ ոք դնել, մինչեւ ի չափ հասեալ՝ զհաճոյս իւրեանց իմասցին, եւ թէ ոք յանդգնի՝ լուծցի ի քահանայութենէն եւ հարիւր դրամ տուգան տացէ յեկեղեցին. եւ տղայն ի չափ հասեալ՝ ամուսնասցի ընդ որ եւ կամեսցի: Եւ յայլում կանոնի ասէ՝ ոչ պսակեալ առանց զմիմեանս տեսանելոյ, զի անյայտ է, թէ բնաւին ոչ կամին ամուսնանալ եւ կամ ոչ հաւանիլ միմեանց, հրամայէ

չառնուլ: Ապա թէ լիցի, եւ ի չափ հասեալ ոչ կամի, անվտանգ առնէ յաղագս ակամայ իրին: Հաւանելի լիցի այս դատաստան յեկեղեցի Աստուծոյ:

ԳԼՈՒԽ ՃՂԳ ՎԱՍՆ ՈՐ ՋՄԻՆ ՄՕՐ ԿԵՐԵԱԼ ԻՑԵՆ

Հարցումն. Որ միոյ մօր կաթամբ սնեալ իցեն օտարք ի միմեանց, յորժամ ի չափ հասանիցեն, արՙժան է ամուսնանալ, թէ ոչ: Պատասխանի. Չէ արժան, քանզի ծնողն եւ ստնտուն ընդ մի համարեալ են:

ԳԼՈՒԽ ՃՂԳ ՎԱՍՆ ՓՈԽՈՂԱՑ ՋՍԱՀՄԱՆՍ

Հարցումն. Որ զսահմանս յափշտակէ զընկերին, ոՙրպիսի ինչ է: Պատասխանի. Ջոր գրեաց Մովսէս յՕրէնս հրամանաւ Աստուծոյ՝ իջցէ անէծքն այն ի վերայ գլխոց նոցա, եւ եղիցի նզովեալ ի կեանս եւ ի մահ: Լուիցեն զայս յափշտակող սահմանաց եւ զարհուրեսցին, զի դատաստան աստուածային է: Եւ թէ լիցի հակառակութիւն ինչ անդաստանաց, վկայիւք լուծցի, զի զայն հաւաստի կարծեմ լինել, քան բառնալ խաչ եւ Աւետարան միոյ, զի բազում անգամ խաբէութիւն լինի, եւ զի երդումն է այդմ օրինակաւ, զոր ոչ հրամայեցաւ: Եւ թէ այդպէս կատարի բանդ դատաստանի, մի բարձող խաչին լիցի վկայ, եւ մի՝ երդումն, եւ եղեւ երկու ըստ Օրինացն: Այլ զայս ոչ հրաման տալով ասեմք, որպէս յառաջդ իսկ գրեցաք վասն երդմանն, այլ յայտնել կամեցաք, թէ ոք զայսպիսի առնէՙ վճարեալ է իրք դատաստանին, որպէս ցուցաւ, թէ զերկու վկայի ունի զտեղի: Եւ թէ այսպէս լիցի, զապաշխարութիւնն լցցէ, որպէս ցուցեալ է յերդման ճառին:

ԳԼՈՒԽ ՃՂԵ ՎԱՍՆ ԿՆԱՀԱՆԱՑ

Եթէ ոք թողցէ զկինՙ զորդոց մայր, առանց բանի պոռնկութեան, կամ կախարդութեան, կամ թէ արատ ինչ ի մարմին չիցէ, այլ թէ այրն շնաբարոյ իցէ եւ ակն եղեալ իցէ այլում, դատաստան այս լիցի. զորդիսն եւ զամենայն ինչ որ ունի բաժանեսցեն հասարակաց: Եւ թէ կամք են կնոջն զայր ի տուն ածել յինքն, համարձակ ածցէ: Եւ զբաժինն կալցին եւ զարքունի հարկն ողջ արասցեն: Եւ այրն, որ եթող, եւթն ամ ապաշխարեսցէ եւ յեկեղեցի տուգանս տացէ. թէ ազատ էՙ երեքհարիւր դրամ, եւ թէ շինականՙ գանալից լիցի եւ հարիւր դրամ տայ յեկեղեցին, փոխանակ զօրհնութեամբ զամուսնութիւնն խոտելոյ: Ապա թէ

մինչդեռ ի պայքարին եւ ի տուգանին իցեն, եւ կին ոք յանդգնեալ կնաթողին լիցի կին, եւ ամ մի չիցէ անցեալ, յայտ եղեւ, թէ զառաջին կինն նա ետ թողուլ, կալցեն զկինն եւ յօրկանոց տացեն, եւ զտարի մի աղասցէ գողեացն. թէ ազատ է եւ յօրկանոց չերթայ՝ հարիւր դրամ տուգանք տայ գողեացն: Մի անգամ եւ երկիցս գայս եղաք դատաստան. դարձեալ եւ այժմ, զի զանձն յընդդիմադրութենէ կանոնաց կարծեաց ազատիցեմ եւ զյաւելուած իւրաքանչիւր հրամանացն դիցեմ, ըստ որում եւ յայսմ կանոնի հանդերձ այլօք: Եւ զայրն ի տանէ մերժել եւ այլ ի ներքս ածել հրամայէ, որ է առաւելութիւն սաստի:

ԳԼՈՒԽ ՃՂՋ ՎԱՍՆ ԱՄՈՒԼ ԿԱՆԱՆՑ

Եթէ ոք արար կին եւ պատահեցաւ ամուլ, եւ այրն հանցէ վասն ամլութեան, որ ինչ կնոջն կարասի բերեալ է ի տունն՝ թէ աղախին, թէ անասուն, թէ հանդերձ, թէ արծաթ, իշխան է առնուլ եւ գնալ: Եւ թէ քան զամլութիւնն այլ արատ չգուցէ ի կինն, տուգան եւս տացէ կնոջն վասն անարգանացն. թէ ազատ է՝ հազար եւ երկուհարիւր դրամ, թէ շինական է՝ վեցհարիւր դրամ: Ապա թէ մինչդեռ ի դատաստանին եւ ի տուգանին իցեն, եւ ամ մի ի վերայ չիցէ անցեալ, եւ ոք ի կանանց յանդգնի եւ առնն կին լիցի, կալցեն զկինն եւ յօրկանոց տացեն, քանզի յայտ եղեւ, թէ հանելոյ կնոջն պատճառ նա եղեւ, եւ տարի մի աղասցէ գողեացն, եւ յաղախնութեան կացցէ, եւ եկեղեցի հարիւր դրամ տուգանք կալցեն, փոխանակ զի բուն ամուսնութիւնն վասն նորա խոտեցաւ. ապա թէ ազատ է եւ չերթայ ի գողենոց, հարիւր դրամ տուգանք տացէ գողեացն: Ապա թէ յառաջագոյն խորհուրդ եղեալ էր առն, թէ՝ գիմն թողում եւ զքեզ առնում, եւ կամ պոռնկութեամբ խածական լեալ իցէ, հարիւր դրամ այրն տուգան տացէ յեկեղեցին եւ ապաշխարութեամբ երեք ամ ընդ ունկնդիրսն կացցէ եւ մին ամ՝ ընդ ձեռամբ եւ ապա մտցէ յեկեղեցի: Եւ որ զորդոց մայր թողցէ առանց պոռնկութեան կամ այլ արատոյ, առն եւ կնոջ պատուհաս տուգան եւ ապաշխարութիւն ի կանոնացդ կացցէ: Եւ որքան կար եղեւ՝ ի դէպ զդատաստան այսմ եդաք եւ մեք, եւ զորս ի կանոնսն՝ եւ զայնս եւս դրոշմեցաք, զի զիւրաքանչիւրոցն զարժանն դիւրին լիցի դատաւորաց տալ զվճիռն ուղղապէս: Եւ զի մեք չափաւորապէս զդատաստանն եդաք յիւրաքանչիւրսն եւ զապաշխարութիւնն ի կանոնսն թողաք: Եւ զայս այժմ ծանուցաք, զի գիտասցես, թէ յամենայն դատաստանս, ուր ապաշխարութեան պէտք են, ի կանոնսն ապաստան թողաք:

ԳԼՈՒԽ ՃՂԷ ՎԱՍՆ ԿԱՆԱՆՑ, ՈՐ ԹՈՂՈՒՆ ՋԱՅՐՍ

Եթէ կին ոք յառնէ ելանէ, կալցեն եւ անդրէն տացեն յայր իւր, եւ մանաւանդ զոր վարձանօք իցէ վարձեալ եւ ոչ բոզաբար, թէպէտ վաճառիցէ, թէպէտ յաղախնութեան կալցէ, թէ կամք իցէ՝ հոգեւոր եւ բարի խրատու եւ սիրով կալցի: Ապա թէ այրն չարաբարոյ իցէ, կամ պոռնիկ, կամ հանգանակող եւ արբեցող, կամ այլ ինչ խեղական, գանիւ եւ խրատու կշտամբեսցեն զայրն եւ հնազանդեցուսցեն զերկոսեանն. ապա թէ ազատ է, տուգանօք եւ խրատիւ զայրն ի կարգ ածեն: Ապա թէ ի բարի շրջի այրն, կինն ծառայեսցէ նմա: Եթէ որպիսի պատճառաւ ելցէ կինն յառնէն եւ թէ չելցէ, եւ այդ նշանակեալ է մեր զիջմամբ յաղագս երկիւղի մեծագին վնասու: Նաեւ կանոնական հրամանաւ յօժարեցաք եւ զայս այժմ զսրբոց դնել զբան, զի զանզգամ կինն խրատել հրամայէ, նոյնպէս եւ՝ զայրն: Եւ զի յայտ արասցուք, թէ կամք մեր ոչ զիակառակն կամի կանոնաց, այլ թէ կամք լիցի դատաւորաց այլոց առնուլ ինչ ի մերոնցն՝ առցէ, ապա թէ ոչ՝ կանոնքն հաստատուն կացցէ:

ԳԼՈՒԽ ՃՂԸ ՎԱՍՆ ՈՐ ԱՌՈՒԳՆԱՅՔ ԱՌՆԷ

Որ առեւանգս առնեն, կալցեն զկինն եւ անդրէն ի ծնողքն տացեն, եւ տուգանք տացեն փոխանակ անարգանացն. թէ ազատ է՝ հազար եւ երկերիւր դրամ, թէ շինական է՝ վեցհարիւր դրամ: Եւ որք հրոս երթեալ իցեն եւ օգնականք սուտ փեսային, առ այրն հարիւր դրամ տուգանք տացեն. եւ զայս տուգանս զկէսն յեկեղեցին տացեն եւ զկէսն՝ կարօտելոց: Ապա թէ սուտ փեսայն ընդ աղջկանն պոռնկեցաւ առանց պսակ դնելոյ, յեկեղեցի տուգանք առցեն ի նմանէ, զի զպսակն օրհնութեան ընկեաց, եւ երեք ամ յապաշխարութեան կացցէ: Ապա թէ երէց գաղտ պսակ իցէ եդեալ առանց հօր եւ մօր աղջկանն, երէցն զքահանայութիւն չիշխէ պաշտել եւ հարիւր դրամ տուգանք տացէ, եւ կարօտելոց բաշխեսցեն, եւ պսակն, զոր եդ, անվաւեր լիցի: Ապա թէ յետ այսր խռովութեան եւ տուգանաց դարձեալ ի հաւանութիւն գան կամօք աղջկանն եւ ծնողացն, եւ յառաջ պոռնկեալ են, պսակ մի՛ օրհնեսցի, այլ իբրեւ երկակին՝ ուռ տեառնագրեալ դիցեն ի գլուխ նոցա. ապա թէ կուսանք կացեալ են, ըստ օրինին օրհնեսցի: Թէ ազատ է, թէ շինական՝ կանոնք այդ կացցէ: Թէպէտ եւ այս եդեալ է դատաստան ըստ զանազանութեան, այլ աստ յոյժ լիով կարգեցաւ, վասն որոյ

յօժարեցաք զայս եւս գրել, զի անտարակոյս լիցի դատաւորաց այդոցիկ պատահումն, եւ զտուգանսն ըստ ժամանակի եւ ըստ կարի համեմատելով արասցեն: Եւ ուսցին այժմու եպիսկոպոսունք, զի տուգանք պոռնկի յաղքատս հրամայի: Եւ այդոցիկ եւ այլոց զանազանութիւն է, զոր ինքեանց այժմ առնուն դատաւորք, որք են եպիսկոպոսք, յորոց զարհուրիլ եւ խորշիլ պարտ է, զի յաղագս քաւելոյ զյանցանս լինի, եւ մնան այժմ անքաւելի:

ԳԼՈՒԽ ՃՂԹ ՎԱՍՆ ԱՒԱԳ ԵՐԻՑԱՆՑ

Քահանայք գահասիրութեամբ մի՛ հակառակեսցին ընդ միմեանս, զի զոր շնորհն Աստուծոյ ընտրեաց նախ ի քահանայութիւն՝ նա է նախագահ յեկեղեցւոջ: Եւ զայս ասէ՝ որք կամին զառաջին պատիւն: Եւ ուղիղ դատաստանաւ է, որ առաջին օծաւ՝ առաջին լինել, եթէ իցէ յառաջադէմ, ապա թէ չիցէ՝ զոր ընտրեալ են այլք, կամօք եպիսկոպոսին առաջին կացուսցեն, որպէս զի բարեզարդութեամբ լցցէ զեկեղեցին, մանաւանդ թէ հիւրասիրութեամբ վկայեալ իցէ:

ԳԼՈՒԽ Մ ՎԱՍՆ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԵՒ ՄՏԻՑ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ

Եւ ժողովրդական ոք մի՛ հրապուրեսցին ի նոցանէ ի բաժանումի սրբոյ եկեղեցոյ, զի պատճառ խռովութեանն բերէ, այլ զպտուղս եւ զմուտս ժողովրդականքն միաբանութեամբ ի սուրբ եկեղեցին հատուսցեն ամենայն յօժարութեամբ անխափան եւ մի՛ ըստ դասուց բաժին արասցեն եւ երդոց, որ եղեւ վնաս: Եւ քահանայից առեալ ի սրբոյ եկեղեցոյն՝ բաժանեսցեն կարգաւորաբար, որպէս եւ օրէնն է. գլխաւոր քահանայիցն՝ երկու մասն եւ կէս, եւ այլ քահանայիցն՝ երկու մասունս, եւ սարկաւագունքն՝ մին մին մասն, դպիրքն՝ կէս կէս մասն, եւ այրի կանայքն, թէ իցեն պարկեշտք՝ մին մասն, առանց ամենայն հակառակութեան: Ապա թէ իցէ ոք, որ հակառակեսցի եւ առնիցէ խռովութիւն, այնպիսին դատապարտեալ լիցի յիւր կարգէն, եւ ընկերքն իւր մի՛ իշխեսցեն ընդ այնպիսին հաղորդիլ, եւ ոչ ժողովրդականքն առ քահանայս ունել զնոսա: